

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).18
УДК 796.81-043.61

Панкратов М.С.
старший викладач
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» імені І.І. Сікорського

ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ НА ФІЗИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА МЕТОДИКА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРУВАННЯ МОТИВІВ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Соціально-ціннісна орієнтація на фізкультурну діяльність та обумовлена нею фізкультурна активність формуються та регулюються шляхом впливання на особистість (соціальна група) певними чинниками. Загальне розуміння слова чинник - це основна причина; рухова сила якогось процесу; тих або інших зв'язків та відносин; це те, що обумовлює об'єктивно необхідний або суб'єктивний бажаний результат. Чинники фізкультурної активності взаємопов'язані в загальну систему, яка має свою будову та функції. Основними її елементами є дві групи чинників: природні та соціальні. Дія перших пов'язана з біологічною природою людини та її залежності від оточуючого середовища. До соціальних чинників відносяться: економічні, соціально-політичні, організаційно-керувальні, а також психолого-педагогічні та моральні причини фізкультурної активності.

Отже, в структурній цілісності механізму залучення людей до занять фізичними вправами розрізняються три нерозривні процеси: 1) процес зовнішнього впливу суспільства на особистість, тобто соціальна орієнтація на фізкультурну діяльність; 2) зовнішній процес розуміння особистістю впливу природного або соціального середовища, тобто мотивація фізкультурної активності; 3) результат мотивації в вигляді готових мотивів, тобто соціально-ціннісна орієнтація на цю діяльність. Сукупність перелічених процесів та явищ й складає соціальну орієнтацію на фізкультурну діяльність, яка являє собою процес впливу суспільства або соціальної групи на окремого суб'єкта та на його життєдіяльність з метою появи в нього соціально-ціннісної орієнтації на заняття фізичними вправами та подальший розвиток фізичної культури в цілому.

В механізмі соціальної орієнтації економічні та соціально-політичні чинники певним чином впливають на формування даної орієнтації. Для забезпечення їх безпосереднього впливу в структурі соціальної орієнтації є особлива група чинників- чинників орієнтації на фізкультурну діяльність. Вони являють собою сукупність спеціально організованих дій, які складають комплексну причину певного типу відношення до діяльності. При залученні суб'єкта до занять фізичними вправами за допомогою чинників орієнтації виділяють такі етапи: обґрунтування для нього необхідності в фізкультурній діяльності; розкриття способів та засобів її організації; ознайомлення з самою діяльністю за допомогою безпосередньої участі в ній; опрацювання та розповсюдження результатів всіх попередніх етапів. Така циклічність визначає структуру чинників орієнтації за їх змістом та принципом направленої дії.

Ключові слова: фізкультурна діяльність, рухова сила, фізичні вправи, мотивація, суспільство, соціальна орієнтація, фізична активність, чинники, соціальні групи.

Pankratov M. Factors of social orientation on physical activity and methods of their application in the process of formation of motives of physical activity of the person

Social and valuable orientation on health activities is formed and regulated with the help of influence on a person (social group) by certain factors. The overall understanding the word as factor is the main reason; moving force of some process; some relations and relationships; this is that is conditioned objective necessary or subjective desired result.

Factors of health activities are connected at overall system which has own construction and functions. Their main elements are two groups of factors: social and natural ones. The action of natural factors is connected with biological nature of a human and dependence from environment. Social factors are economic, social and political, organizational and leading as well as psychological and pedagogical and moral reasons of health activities.

So there are three united processes of a magnet of humans to lessons of physical exercises: 1) the process of external influence of a society on a person that is social orientation on health activities; 2) the external process of understanding a person an influence of natural or social environment that is orientation of health activities; 3) the result of orientation as the done motives that is social and valuable orientation on this activities. Abovenamed processes and phenomena are the social orientation on health activities; this activities is an influence of a society or social group on certain subject to appear social and valuable orientation on lessons of physical exercises and further development of physical culture as a whole.

At a mechanism of a social orientation the economic and social and political factors have a certain influence on forming given orientation. For providing their certain influence at a structure of social orientation there are special group of factors – factors of orientation on health activities. These factors are special organized actions which are complex reason of certain kind of relation to activities. When magnetizing a subject to lessons of physical exercises with the help of factors of orientation there are such stages: grounding for this subject a necessity at health activities; opening methods and means of its organization; understanding such activities themselves when taking part at it; working and widening results of all previous stages. Such for determinates a structure of factors of orientation according to their content and principle of directed action.

Key words: health activities, moving force, physical exercises, an orientation, a society, social orientation, physical activities, factors, social groups.

Мета дослідження. Сучасна система фізичного виховання має оздоровче спрямування соціальної орієнтації. Для

формування мотивів під час фізичного виховання треба використовувати методики та засоби фізичного вдосконалення. Така інформація закріплена в Положенні про організацію фізичного виховання та масового спорту. Особлива увага приділяється пошуку сучасних видів діяльності, які були б доступними для фахівців фізичного виховання, так і цікавими для молоді.

Завдання дослідження . Проаналізувати літературні джерела з обраної теми дослідження; дати характеристику показникам соціальної орієнтації фізичній діяльності і застосування методики формування мотивів фізичної активності особистості.

Методи дослідження – аналіз науково-методичної літератури, нормативно-правових документів і програм розвитку, навчання та формування мотивів фізичної активності особистості; аналіз всесвітньої мережі Інтернет.

Практична значущість – Отримані дані можуть бути використані в практичній діяльності при кондиційній та професійній підготовці молоді фахівцями з фізичного виховання.

Результати дослідження. За своєю структурою чинники соціальної орієнтації мають “вертикальний” та “горизонтальний” зрізи. “Вертикальний” зріз відображає структуру системи за рівнями. Причиною для її виділення стосовно дорослого населення є місце людини в соціальній, конкретно-відомчій, а також в професійній та сімейній структурі, яка формує направленість її професійних та соціальних зв'язків. Отже, в структурі чинників соціальної орієнтації виділяється сім рівнів: *соціально-державний*, який відображає загальнонародну та державну значимість всебічного розвитку особистості засобами фізичної культури; *державно-галузевий*, який відображає відомчо-галузеві потреби та зацікавленість в фізично, духовно підготовлених фахівцях; *колективно-відомчий*, який розкриває завдання підприємства та організації стосовно фізичного та духовного розвитку робітників та службовців, засобами фізичної культури з урахуванням потреб конкретних професій; *колективно-професійний*, який відображає фізкультурно-спортивні інтереси та потреби цехів, а також ділянок та відділів й такий, що підкреслює важливість фізичної та психічної підготовленості конкретних спеціальностей; *професійно-груповий*, який направляє на реалізацію інтересів та цілей виробничих бригад щодо фізичного та духовного розвитку членів спортивних заходів цеха або підприємства чи організації; *сімейно-фізкультурний*, який вирішує завдання фізичного та духовного розвитку батьків та дітей засобами фізичної культури; *фізкультурно-особистісний*, який розкриває потреби та інтереси особистості щодо вдосконалення своєї біосоціальної природи засобами фізичної культури.

“Горизонтальний” зріз структури чинників орієнтації визначається змістом їх координаційної залежності та функціональної спрямованості, що виходить з положення про схожість законів розвитку буття та свідомості при визначальній ролі першого. Отже, структурні цілісності механізму регуляції соціально-ціннісної орієнтації суб'єкта на фізкультурну діяльність за допомогою чинників соціальної орієнтації та механізму його мотивації в фізичній культурі повинні бути схожі та взаємопов'язані за своїм змістом та способом функціонування. Виходячи з вищезазначеного, цей зріз структури чинників соціальної орієнтації має як перша група “**Обґрунтування діяльності**”, яка являє собою нерозривність ланки чинників – “потреба – інтерес – мета”. Потреба як чинник орієнтації розуміється тут когнітивно й фактичним стимулом свідомої дії є загально-особисті потреби, які доведені до свідомості особистості й відображені в ній. Зацікавленість як чинник орієнтації є для особистості в вигляді знання, яке зафіксоване в світобаченні суспільства, опрацьованого світобаченням соціальної групи, а також членів сім'ї на фізкультурну діяльність. Мета як чинник орієнтації являє собою певні розроблені цілі діяльності, що охоплюють все, що є загальною метою, а також завдання, які виходять з цієї мети; цілі та завдання виробничого колективу, а також сім'ї та окремої людини; фізичного виховання, окремого заняття фізичними вправами, а також кожної вправи та її елементів. За своїм впливом чинники групи “Обґрунтування діяльності” спрямовані на створення в суб'єкта певної основи фізичної активності.

Наступна група чинників – “**Організація діяльності**”. Її елементами є: постанови та рішення керівних органів та організації, а також керівники колективу з питань фізичної культури; науково-методичні знання про закономірність та способи занять фізичними вправами; матеріальне забезпечення діяльності. Чинники цієї групи сприяють створенню програмно-нормативної та чуттєво-емоційної основи фізкультурної активності.

Третя група чинників – “**Предметно-практична діяльність**”. Центральним її елементом є чинник “фізкультурна діяльність”, яка розглядається як участь людини в заняттях фізичними вправами. Наступним елементом цієї групи є почуття та емоції, які розглядаються як спеціально організовані обставини під час занять фізичними вправами з метою формування в тих, хто займається, високих почуттів та проявів цих почуттів й позитивних емоцій. Ще одним елементом є чинник “*ритуали та традиції*”, які являють собою найбільш загальні форми та способи організації фізкультурної діяльності що передаються з покоління в покоління та її ритуали та обряди. Чинники цієї групи сприяють формуванню емоційно-оціночного та поведінкового елементів мотивів фізкультурної активності особистості.

Четверта група чинників – “**Гласність діяльності**”. Першим її елементом є “соціальний контроль”, який являє собою способи та форми виявлення відповідності діяльності та її результатів встановленим для суб'єкта нормам фізкультурної діяльності для подальшого керування та розповсюдження накопиченого досвіду. Наступним елементом є “моральне та матеріальне стимулювання”. Моральне заохочення – це засоби, що направлені на задоволення соціальних та духовних потреб особистості. Третім чинником є агітація та пропаганда, де особливе значення має її зміст. В нього входить інформація, яка відображає структурну цілісність всіх чинників соціальної орієнтації. В своїй єдності чинники даної групи направлені на формування всіх елементів мотивації фізкультурної активності людини.

Для ефективного функціонування чинників соціальної орієнтації під час формування мотивів особистості в фізичній культурі працівникам фізичної культури, а також керівникам підприємств та організацій необхідно здійснювати спеціальні заходи. Зокрема це: організація просвітницької роботи так, щоб кожний суб'єкт, член трудового колективу отримав знання про біологічні, матеріальні, а також соціальні та духовні потреби із задоволенням яких пов'язана оптимізація його подальшої життєдіяльності як представника певних статево-вікових, а також виробничих та соціальних груп; доведення до свідомості суб'єкта суспільних та державних виробничих, а також сімейних та особистісних інтересів про розвиток фізичної культури й фізкультурної діяльності; ролі місця занять фізичними вправами в задоволенні фізичних та духовних потреб особистості, а

також членів сім'ї та трудового колективу; виховання спеціальних психічних якостей, які необхідні в певних видах праці й загальної активності; обґрунтування цілей та завдань занять фізичними вправами та її окремих етапів, а також кожного заняття, розробка групових та індивідуальних планів-графіків учбово-тренувального процесу. Основними засобами реалізації цих заходів є лекції, диспути тощо.

Заходи щодо організації занять фізичними вправами:

- ознайомлення кожного члена трудового колективу та соціальної групи з розпорядженнями державних та суспільних організацій щодо питань фізичної культури;
- повідомлення науково-методичних знань в галузі фізичної культури: природньо-наукові основи життєдіяльності людини та фізичної культури; зміст, форми та засоби фізичної культури, порядок виконання фізичних вправ, а також проведення індивідуальних занять та занять з дітьми;

Для проведення занять та фізкультурно-спортивних заходів необхідно матеріально-технічне забезпечення. Тобто, виділення необхідних фінансових можливостей для оздоровчої фізкультурної роботи; відповідність кількості, якості та призначення пропускну здатності спортивних споруд; відповідність гігієнічного стану спортивних споруд, а також інвентаря, обладнання та підсобних приміщень; барвистість оформлення місць та змагань; відповідність кількості та якості матеріально-технічних засобів статево-віковим, а також фізичним та фізіологічним особливостям тих, хто займається.

Заходи, які направлені на підвищення якості практичних занять фізичними вправами та масових змагань повинні вирішувати завдання оздоровлення, реабілітації, а також загальної та спеціальної фізичної підготовки й професійно-прикладної підготовки; в заняття повинен входити матеріал, який має відомості про функціональну направленість засобів, що застосовуються, а також про цілі та завдання кожного заняття; фізичне навантаження повинно забезпечувати рухові та функціональні потреби тих, що мають різний вік, стать, а також професію та стан здоров'я.

Організація груп повинна відповідати їх фізкультурно-спортивним інтересам, тому в змісті занять необхідно застосовувати елементи тих видів фізичних вправ, які являють для бажаючих найбільший інтерес.

Заходи щодо контролю та забезпеченню гласності фізкультурно-спортивної та фізкультурно-рекреативної роботи: організація лікарняно-педагогічного контролю за станом здоров'я, а також за розвитком фізичних якостей та рухових здібностей тих, хто займається фізичними вправами; забезпечення контролю за станом, а також за організацію та за проведенням фізкультурно-оздоровчої та фізкультурно-рекреативної роботи, забезпеченістю спортивними спорудами, а також інвентарем та обладнанням, за ефективністю проведення всіх видів робіт щодо фізичної культури.

Необхідно стимулювання фізкультурної активності трудящих (матеріально-грошове преміювання, нагородження цінним подарунком, а також спортивним інвентарем та путівкою, в пансіонати та санаторії тощо). Моральне та матеріальне стимулювання повинно охоплювати як активних спортсменів, так й активних фізкультурників.

Для цілеспрямованого формування мотивів для різних шарів населення щодо фізичної культури в змісті агітації та пропаганди фізкультурно-оздоровчої та фізкультурно-спортивної спрямованості повинна мати місце така інформація: 1) про суспільні, державні, відомчі, сімейні та особисті потреби в фізичному та в духовному вдосконаленні особистості; 2) про багатофункціональність фізкультурної діяльності; 3) про суспільні, виробничі інтереси та про інтереси вищих навчальних закладів щодо подальшого вдосконалення фізичної культури; 4) про науково-обґрунтовані способи, а також про форми організації та про методики проведення занять фізичними вправами різної функціональної направленості; 5) про матеріальне забезпечення занять (спортивний інвентар, обладнання, спортивна форма та місць занять стосовно конкретних видів фізичних вправ); 6) про форми та заходи фізкультурно-оздоровчої, а також фізкультурно-рекреативної та спортивно-масової роботи в країні та поза її межами; 7) про традиції суспільства, країни, учбових закладів та виробничих колективів тощо; 8) умови, а також цілі та місця й терміни проведення фізкультурно-спортивних заходів, про зміст моральних та матеріальних стимулів тих, хто займається фізичними вправами.

Висновки. Ефективне формування мотивів фізкультурної діяльності суб'єкта та сталої фізкультурної активності можливе при функціонуванні та впливі на суб'єкт всіх чинників соціальної орієнтації, в той час як прояв окремих чинників або їх груп формує неповну соціально-ціннісну орієнтацію суб'єкта.

Розуміючи під метою окремі вияви формування мотивів діяльності, ми помічаємо, що підвищення фізкультурної активності людини неможливе без усвідомлення мотивації особистості на задоволення своїх потреб. Основними етапами, що характеризують структуру мотивів молоді до занять при формуванні фізкультурної активності: мотивація рекреативного плану (заняття розумової напруги, оздоровлення, зниження кількості загострень при хронічних захворюваннях, покращення загального самопочуття); прагнення до фізичної вдосконаленості згідно стандартам, що пропонують засоби масової інформації, можливості розширення спілкування.

Аналіз нових досліджень. Подальше дослідження щодо організації занять з фізичного виховання планується провести на основі різних форм проведення занять фізичною культурою та спортом і визначити їх вплив на соціальну активність особистості.

Література

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
2. Виленский М. Я. Физическая культура и здоровый образ жизни студента: учеб. пос. М.: Гардарики, 2007. 218 с
3. Грибан Г.П. Методична система фізичного виховання студентів. Житомир. Вид-во Рута, 2014. – 306 с.
4. Давиденко С.В., Давиденко В.Н. Укрепление здоровья молодежи в Образовании, порт, здоровье в современных условиях экологической среды: Ростов-на-Дону, 2013. – С. 60.
5. Закон України "Про освіту": за станом на 01.01.2015 р. Електронний ресурс - Режим доступа [http:// zakon. rada. gov. ua](http://zakon.rada.gov.ua) на /go/ 1060 – 12.
6. Канишевский С.М., Раевский Р.Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов / С.М.Канишевский, Р.Т.Раевский – Одесса: Наука и техника- 2008. – 36-38с., 189-194.

References

1. Ananiev B.G. (2001) Man as a subject of knowledge. - SPb.: Peter, - 288 p.
2. Vilensky M. (2007) Physical culture and healthy lifestyle of a student: textbook. pos. M.: Gardariki, 218 s
3. Griban G. (2014) Methodical system of physical education of students. Zhytomyr. Ruta Publishing House, - 306 p.
4. Davidenko S., Davidenko V. (2013) Strengthening the health of young people in Education, port, health in modern environmental conditions: Rostov-on-Don, - p. 60.
5. Law of Ukraine "On Education": as of 01.01.2015. Electronic resource - Access mode <http://zakon.work.gov.ua/on/go/1060-12>.
6. Kanishevsky S., Raevsky R. (2008) Health, healthy and health-improving lifestyle of students / SM Kanishevsky, RT Raevsky - Odessa: Science and Technology- 36-38p., 189-194.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2021.5(135).19

УДК 37.015.3 (477)-048.74

Попрошаєв О. В.
завідуючий кафедрою фізичного виховання № 1
кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків
Попрошаєва О. А.
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державного будівництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ ТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Проведення в Україні конституційної, адміністративної та муніципальної реформ висвітлює низку нагальних питань, не тільки пов'язаних з формуванням територіальної та правової основи для діяльності органів місцевого самоврядування, наданням їм організаційно-правової та матеріально-фінансової самостійності, а й в питаннях щодо ефективної децентралізації управління в системі освіти та фізичної культури і спорту. В цьому зв'язку є два ключові питання які потрібно вирішити, це фінансування дитячо-юнацьких спортивних шкіл та організації фізичного виховання у закладах вищої освіти. На превеликий жаль ми вимушені констатувати, що органи державної влади фактично, самоусунулися від підтримки масової фізичної культури та спорту, передавши ці повноваження органам місцевого самоврядування, що в умовах законодавчої невизначеності призводить до серйозних проблем в територіальних громадах, керівництво яких не приділяє необхідної уваги питанням фізичної культури і спорту. А в умовах автономії та самоврядування закладів вищої освіти відбувається руйнування системи фізичного виховання в багатьох університетах. Все це значно впливає на погіршення фізичного, психічного та репродуктивного здоров'я молоді та обороноздатність Держави в цілому. Тому пошуку створення ефективної моделі балансу державного регулювання в сфері освіти та фізичної культури і спорту, поєданого з організаційно-правовою й матеріально-фінансовою автономією закладів вищої освіти та самостійністю органів місцевого самоврядування є найпершочерговим завданням.

Ключові слова: децентралізація, навчальна дисципліна, фізичне виховання, реформування, система, освіта, здоров'я, нормативно-правові акти, фізична культура та спорт.

Poproshaiev O. V., Poproshaieva O. A. Development issues of the system of education, physical culture and sports in the context of decentralization of power. Carrying out in Ukraine of constitutional, administrative and municipal reforms highlighted a number of pressing issues, not only related to the formation territorial and legal basis for the activities of local authorities self-government, providing them with organizational, legal and material financial independence, but also the issue of effective decentralization management in the system of physical culture and sports and higher education that are capable respond to changing living conditions, needs and problems of modern youth and society as a whole. With the participation of domestic and foreign experts the Roadmap of reforms in the system of physical culture and sport and plan of events are worked out on her realization. In particular, the decision of questions is envisaged in relation to decentralization of plenary powers of Ministry of Youth and Sport of Ukraine as central executive and the transfer of children and youth sports schools into communal ownership. During the implementation of these standards there are serious problems with the functioning of children and youth sports schools in connection with their transfer to funding from the local budgets, which led to a significant reduction in these institutions in 2015.

The challenge of sustainable development of physical culture and sports is the efforts of the previous leadership of the Ministry of Education and Science of Ukraine to organize physical education classes in institutions of higher education in the form of electives, without final control and inclusion in curriculum. On the numerous appeals of the rectors, scientific-pedagogical and sports community of Ukraine to the leadership of the Ministry, provided answers that in accordance with the Law of Ukraine "On higher education" activities of higher education institutions are carried out on the principles autonomy and self-government.

Unfortunately, we have to state that in decentralization time, these problems have not been resolved. Public authorities, in fact, withdrew from support mass physical culture and sports, which in terms of legislation uncertainty leads to serious territorial problems in communities whose leadership does not pay the necessary attention to issues physical culture and sports. And in terms of autonomy and self-government some institutions of higher education are destroying the physical system education. All this significantly affects the strengthening of physical, mental and reproductive health of young people and the defense capabilities of the State as a whole. Therefore, the search for an effective model of public balance regulation combined with organizational and legal